

AMIN MAALOUF

LABIRINTUL  
RĂTĂCITIILOR

Occidentul și adversarii săi

Traducere din limba franceză  
de Dan Petrescu

POLIROM  
2024

# Cuprins

Prolog . . . . .	7
I. Scânteile japoneze . . . . .	13
II. „Paradisul” celor ce muncesc . . . . .	77
III. Un marș foarte lung. . . . .	155
IV. Citadela Occidentului. . . . .	275
Epilog. O lume de reconstruit . . . . .	345
<i>Bibliografie</i> . . . . .	375

# 1

Dacă principala slăbiciune a Rusiei sovietice a fost incapacitatea de a construi un sistem economic eficace, iar cea a Japoniei imperiale incapacitatea de a ieși dintr-o viziune strict naționalistă a rolului ei, ce se va întâmpla în ziua când o mare țară din Orient va izbuti să combine o perspectivă globală inspirată din marxism cu o eficacitate modernizatoare ca aceea din era Meiji?

O astfel de întrebare a încetat să fie o simplă ipoteză școlărească de când China a reînnoit, și la o scară extrem de vastă, miracolul economic deja realizat de alte țări din Asia, continuând totodată să se reclame de la „socialismul științific”, fie el și „cu caracteristici chineze”. Această a treia sfidare lansată supremației Occidentului ar putea să se dovedească mult mai serioasă decât cele precedente, în măsura în care este susținută de o națiune deosebit de numeroasă, o națiune care a trecut vreme de veacuri printr-o decadență umilitoare și a cărei deșteptare a fost însoțită de o lungă serie de rătăcirii, dar care astăzi pare hotărâtă să-și reia locul printre marile puteri, și anume chiar în fruntea lor.

Mult timp se considerase ca fiind „Imperiul de Mijloc”. Suveranul ei era „Fiul Cerului”, vecinii apropiați îi recunoșteau preeminența, iar țările îndepărtate n-o

interesau. China a trebuit să sufere multe chinuri înainte de a înțelege că o asemenea suficiență nu putea decât s-o ducă la dezastru și că trebuia să se metamorfozeze cu orice preț.

E drept că, în cazul ei, ispita retragerii în sine era de înțeles. Teritoriul ei este imens, populația e relativ omogenă, iar referințele-i culturale, pe care le ilustrează figura inconturnabilă a lui Confucius, se caracterizează printr-o rară continuitate. Desigur, a întâmpinat de-a lungul veacurilor incursiuni și invazii, ceea ce a necesitat construirea Marelui Zid. Dar totdeauna cuceritorii s-au topit până la urmă în realitatea țării și au adăugat încă un capitol istoriei sale milenare, fără să-i repună în cauză fundamentele civilizației. Cei care vegheau destinul Imperiului de Mijloc erau convinși că lucrurile se vor petrece mereu așa.

Totuși, în primele decenii ale secolului al XV-lea, în momentul când Occidentul își începea Renașterea, preludiu la ascensiunea sa către supremația globală, China cunoscuse și ea o tentativă îndrăzneată și spectaculoasă de a ieși din izolare și a țese legături comerciale cu diverse națiuni apropiate ori îndepărtate.

Într-adevăr, un suveran vizionar reușise să armeze o flotă imensă, care ar fi trebuit să-i asigure o prezență vie pe toate oceanele. Dacă aventura sa ar fi putut să continue, istoria omenirii s-ar fi derulat într-un cu totul alt mod.

Asia tocmai cunoscuse o răsturnare strategică. Spațiul imens cucerit de mongoli, care acoperea odinioară o mare parte a continentului și se întindea până în Europa orientală, se dislocase puțin câte puțin. În China

chiar, dinastia întemeiată de Kubilai, nepotul lui Genghis-Han, fusese de curând răsturnată de o dinastie autohtonă, Ming.

De îndată ce au venit la putere, noii miniștri ai imperiului au trebuit să facă față unei probleme spinoase: lungile căi ale caravanelor care legau domeniul lor de restul lumii și cărora se obișnuise să li se spună, simbolic, „drumurile mătășii”, deveniseră mult mai riscante fără protecția călăreților mongoli. Dar cum s-ar fi putut continua să te încrezi în ei, când tocmai ce fuseseră goniți de la putere și erau tratați drept dușmani? N-ar fi fost mai judicios să se caute pentru fluxurile comerciale niște drumuri pe care China să le poată controla ea însăși, în loc de a sconta pe bunăvoința altora?

Aceasta era preocuparea prințului Zhu Di, mezinul fondatorului dinastiei, iar convingerea sa era gata făcută: dacă se voia să se păstreze prosperitatea imperiului, singura soluție era de a se înlocui drumurile comerciale terestre, care străbăteau Asia centrală, cu căi maritime. Pentru a atinge acest obiectiv, trebuia cu orice preț să se construiască o flotă capabilă să asigure stăpânirea mărilor.

În 1402, prințul a luat puterea cu forța și s-a proclamat împărat, adoptând titlul de Yongle, „Fericire perpetuă”. Așa era tradiția la monarhi, să dea domniei lor o deviză menită să le rezume ambiția. Cea a lui Zhu Di era prin urmare de a asigura o prosperitate durabilă imperiului. Dar n-a izbutit. Formidabila-i tentativă de renaștere s-a soldat cu un eșec. Nu din pricina dușmanilor din afară, ci din cauza incapacității clasei conducătoare confucianiste din epocă, conservatoare până la imobilism, de a regândi locul Chinei în lume și relațiile

ei cu ceilalți. Cu trecerea timpului, domnia lui Zhu Di se vedește a fi fost o scurtă paranteză – câțiva ani de luciditate, urmați de un lung somn agitat.

Într-o perspectivă globală, deșteptarea avortată a gigantului din Asia reprezintă o cotitură decisivă în mersul întregii omeniri, de vreme ce exact în acel moment, când se zărea Il Quattrocento, Occidentul și-a început irezistibila ascensiune către supremația globală.

Nu e deci întâmplător dacă artizanii noii renașteri a Chinei, începând cu Deng Xiaoping și Xi Jinping, au văzut în acea pagină a istoriei lor, veche de șase veacuri, un model, o referință și un izvor de inspirație.

Zhu Di era un vizionar și un constructor fără pereche. El a instalat puterea imperială la Pekin, dându-i orașului numele actual, Beijing, care înseamnă pur și simplu „capitala de la mieznoapte”. A început să clădească acolo ceea ce se cheamă astăzi Orașul interzis și a restaurat Marele Zid, care începea să cadă în ruină; de altminteri, lui i se datorează fortificațiile mai solide pe care vizitatorii le mai admiră încă. Poruncise de asemenea să se alcătuiască o uriașă enciclopedie, care număra douăzeci și două de mii de intrări și din care n-au mai rămas, din păcate, decât vreo câteva fragmente risipite pe glob. Dar proiectul său cel mai ambițios a fost construirea mării flote imperiale, menită să asigure Chinei stăpânirea mărilor.

Misiunea aceasta i-a fost încredințată amiralului Zheng He, deja menționat la începutul cărții de față și a cărui soartă avea să se dovedească și mai uimitoare decât cea a însuși împăratului.. Provenit dintr-o familie

de înalți funcționari musulmani originari din Buhara și dedicați de șase generații slujirii suveranilor mongoli, viitorul amiral s-a născut în 1371, în cel mai rău moment pentru ai săi, căci moștenitorii lui Kubilai tocmai fuseseră răsturnați, iar servitorii lor loiali erau de-acum alungați.

Numele-i de la naștere era Ma He. „Ma” este un patronim frecvent la musulmanii chinezi, deseori o formă prescurtată de la Mahmud sau Muhammad. Tatăl și bunicul său se numeau amândoi Ma Hagi, ceea ce dă de crezut că făcuseră împreună un pelerinaj la Mecca.

Un strămoș de-al lor, pe nume Chamseddin, fusese guvernator în Yunnan, iar familia se bucura de mare prestigiu în provincie. Dar când, în 1381, dinastia Ming au trimis o armată spre a-și stabili autoritatea și a-i alunga pe demnitarii vechiului regim, tatăl lui Ma He a fost ucis, iar copilul, în vârstă de zece ani, luat în captivitate, apoi sălbatic castrat, cum se făcea pe-atunci pentru a împiedica din partea clanurilor rivale vreo descendență.

Pradă nefericirii, Ma He a avut însă un noroc nesperat: cel de a fi afectat în serviciul lui Zhu Di, cu unsprezece ani mai mare ca el, care a înțeles repede că avea de-a face cu un băiat prea puțin obișnuit și care l-a îndrăgit. I-a încredințat responsabilități din ce în ce mai grele, punându-l curând în fruntea casei sale prin ciare, o funcție ce-i revenea adesea unui eunuc de rang înalt și care făcea din el mâna dreaptă a stăpânului. În exercitarea acestei sarcini, s-a luat obiceiul de a-l numi „eunucul San Bao” – „eunucul cu Trei Giuvaiere” sau „cu Trei Protecții”.

Pe deasupra acestor funcții civile, Ma He s-a ales și cu comanda unor unități militare importante, sarcină de care se achita de fiecare dată cu inteligență și curaj. În amintirea unei bătălii în care se ilustrase prin bravură, într-un loc numit Zhenglunba, în împrejurimile capitalei, stăpânul său începu să-i spună afectuos Zheng He, ceea ce-i va deveni numele onorific.

Dar misiunea care i-a adus un renume durabil și un loc în Istorie a fost evident construirea și comandamentul mării flote.

\*

La drept vorbind, nici amiralul, nici suveranul nu aveau nici cea mai mică experiență în treburile mării. Hotărârea de a se înzestra cu o astfel de armadă fusese luată din rațiuni pur strategice, după o evaluare rațională a amenințărilor ce pândeau comerțul extern al Chinei și a mijloacelor de a le face față. Dacă voia să-și păstreze controlul schimburilor cu restul lumii, Imperiul de Mijloc trebuia să se metamorfozeze obligatoriu într-o mare putere maritimă, ceea ce necesita cât mai repede posibil construirea unei flote cum nu se mai văzuse alta până atunci.

Era o sarcină titanică și care cerea nu un navigator priceput, ci un organizator fără pereche, care să pună pe picioare șantiere navale unde să se construiască sute de nave, să recruteze căpitani buni și mii de marinari, să găsească traducători capabili de a comunica cu popoarele ce vor fi întâlnite, să pună să se fabrice obiectele – de porțelan, mătase, jad sau hârtie – ce vor fi duse spre a fi vândute și care să știe ce produse ar trebui